

Emilia TARABURCA
doctor în filologie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Maria PILCHIN
lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

DUPĂ UN VEAC: FAȚA ȘI REVERSUL. ARGUMENT

Aniversările, centenarele etc. provoacă dorința de a privi încă o dată în urmă, pentru a face unele totaluri, revizuirii și actualizări. Secolul trecut ne mai ține în „mrejele” lui. Revoluțiile, războaiele mondiale, loviturile de stat, modificările teritorial-geografice, depresiunile economice, unele reluându-se circular și la sfârșitul secolului – toate acestea constituie un caleidoscop tematic și ideatic prolific pentru cercetător.

Ne întrebăm în ce mod evenimentele importante din acest veac de mari transformări s-au reflectat în literatură sau au avut vreun impact asupra literaturii și a doctrinelor ideologice și filosofice ale secolelor XX și XXI, ne referim la impactul lor asupra literaturii și culturii, în general, și asupra scriitorului și omului de artă, în particular. La rândul ei, a avut literatura vreun rol în modelarea fizionomiei sociale și politice a acestui veac, în schimbarea paradigmatelor de înțelegere a lumii? În ce mod epoca și-a lăsat amprenta pe paginile scrise de ficțiune, memorialistică, epistole ale creatorilor. Și-a schimbat poezia structura, a intervenit vreo modificare de paradigmă poetică după? Astăzi războaiele, conflictele ideologice și politice sunt transformate în *show*, nu se mai luptă pe câmpul de luptă, ci în tranșeele din mass-media. Câștigă acel care a reușit să convingă opinia publică. Dar aceste metamorfoze actuale păstrează încă mirosul prafului de pușcă din 1914 și drama scindării din 1939. Modificările care au survenit în ultimul secol (în plan social, politic, economic, ca mod de viață, de gândire), în comparație cu cele din veacurile precedente (după ritmul de dezvoltare și accelerarea tuturor proceselor ultimii 100 de ani pot fi comparați cu un mileniu întreg din trecut), par să fi schimbat ADN-ul gândirii umane.

Primul război mondial (1914-1918) și revoluția bolșevică din Rusia (1917): au accelerat sau, dimpotrivă, au stopat progresul omenirii? Perspective de abordare: realitate și mit, adevăr și falsificare; catastrofă istorică sau salvare, idealizare sau denigrare? Utopiile, dictaturile, autoritarismele și totalitarismele de tot felul: de ce revin, de ce există cei care încearcă a le invoca? Omul recent și omul nostalgic – care sunt rădăcinile acestor moduri de raportare la existență? Sfârșitul poate fi/ a fost un nou început (o sută de ani de la sfârșitul Primului

Război Mondial)? Transformările teritoriale locale, Marea Unire de la 1918: unirea românilor mai este actuală/ posibilă astăzi?

Democrația declarată și cea adevărată, totalitarismul, comunismul, represiunile, Holocaustul și nazismul au configurat un secol de rătăcirii, de răsturnări de valori, de criză a valorilor, dar, în același timp, și de elaborare a valorilor compensatorii. Revoluția și reacțiunea, divizarea bipolară a lumii și consecințele ei, reforma ideologică și contrareforma sunt episteme ale epocii, care nu pot fi ignorate.

Arhitectura de securitate din perioadele interbelică și postbelică, zidul berlinez, Prutul ca un zid al arealului românesc, URSS, țara cu domiciliul obligatoriu, fericirea de după sârma ghimpată, „războiul rece” și „perestroika”, destrămarea URSS și a lagărului socialist, decolonizarea și evoluția lumii postcoloniale – alte planuri de referință ale acestui veac. Viața de după: Uniunea Sovietică și Uniunea Europeană: doar diferențe sau și similitudini, idealism și scepticism? Procesul de globalizare, de dispariție a frontierelor, pluralitatea, diversitatea, multiculturalismul, mondializarea, cosmopolitismul și naționalismul – pot fi soluții de depășire ale ororilor și erorilor trecutului? Libertatea și demnitatea vieții umane sunt doar lozinci convenabile sau constituie valori obiective? Schimbarea statutului femeii în ultimul secol este doar declarativă sau reală?

Apare fireasca întrebare dacă au dreptate acei care anunță falimentul civilizației moderne? Ea vine din dilemele lumii postmoderne, din contradicțiile ei, din competiția și rivalitățile umane, din opozițiile de interese economice și geopolitice.

Doctrinile politice și filosofice au afectat profund evoluția culturii universale, având un impact puternic asupra dezvoltării literaturii și artelor în acest secol al extremelor. Conflagrațiile politice și ideologice ale secolului trecut au fost însoțite și de explozii de ordin estetic, filosofic și artistic, mai mult sau mai puțin vizibile: literatura modernistă/avangardistă și postmodernistă versus literatura de tip tradițional (literatura realistă), literatura angajată și antiliteratura, literatura minorităților de tot felul, literatura subculturilor etc. Aceleași fenomene, evenimente sunt interpretate în mod diferit de persoane cu convingeri politice și estetice artistice diferite. Și textele literare atestă din plin această polifonie a opiniilor.

Este adevărat că trebuie să ne respectăm trecutul, oricare ar fi fost acesta. Mai bine zis, este nevoie să ni-l asumăm, să îl înțelegem. Generațiile tinere au nevoie de competențele necesare de revizitare a trecutului. Vorbim despre o revenire detașată, cu spirit critic și creativ, cu judecăți de valoare neangajate politic etc. Să ne cunoaștem trecutul, să nu-l radiem din memorie, pentru că „semințiilor condamnate la o sută de ani de singurărate nu le este dată o a doua șansă pe pământ” (Gabriel Garcia Marquez ”Un veac de singurărate”).